

**«Ulls per volar,
una mirada jove
als bons tractes»**

**EVA PLANELLAS LLITERAS
SILVIA MAROTE MAYANS**

Eva Planellas Lliteras

Nascuda el 1977.

Diplomada en educació social (2005).

Ha cursat el Màster en Programació Neurolingüística i Intel·ligència Emocional i l'especialització universitària en gestió d'ONG.

Directora tècnica del Projecte Socioeducatiu Naüm.

Silvia Marote Mayans

Nascuda el 1984.

Llicenciada en pedagogia (2011).

Ha cursat el Màster en Educació Especial.

Actualment treballa com a coordinadora tècnica del Projecte Socioeducatiu Naüm.

Resum

Han participat en el Projecte <Ulls per volar, una mirada jove als bons tractes> cent trenta-tres adolescents i persones joves d'entre catorze i vint-i-nou anys. Setanta-tres dones i seixanta homes, usuaris i usuàries del Centre Naüm. El projecte es fruit de sis mesos de treball de la psicòloga, la pedagoga i la coordinadora tècnica del Centre, amb la col·laboració del fotògraf artístic José Nieto.

Durant aquests mesos, les tècniques de Naüm, amb el suport de la resta de l'equip educatiu, han anat fent tallers en grups, d'uns quinze participants, amb el jovent que participa en els nostres programes. En aquests tallers, han anat identificant què són els bons tractes i els maltractaments, i els han situat en el context familiar, escolar, de parella i entre iguals. Un cop feta la primera sèrie de tallers, el jovent, en un procés més creatiu i expressiu, amb l'ajuda del fotògraf artístic, han anat generant imatges simbòliques de bons tractes, per plasmar-les a les fotografies.

S'ha dissenyat una exposició de quaranta retrats en forma de díptics, que contenen vint històries de bons tractes, definides per la mirada del jovent, que s'exposen de manera itinerant a diversos espais culturals i participatius de Mallorca.

També hem experimentat com la mirada educativa és un bon tracte en sí mateix. Hem mirat el jovent com a persones capaces de crear, fer, pensar, expressar, sentir, etc.; i així ha estat. Per aquest motiu, hem titulat l'exposició «Ulls per volar», perquè hi ha mirades que ens ajuden a créixer i a ocupar espais que no imaginàvem que podríem ocupar.

Paraules clau

Jovent / Mirada educativa / Bons tractes.

Resumen

En este proyecto han participado ciento treinta y tres adolescentes y personas jóvenes de entre catorce y veintinueve años, participantes en diferentes programas del Proyecto Socioeducativo Naüm. Setenta y tres mujeres y sesenta hombres han participado en diferentes programas de este proyecto, que es fruto de seis meses de trabajo de la psicóloga, la pedagoga y la coordinadora técnica del Proyecto Naüm con la colaboración del fotógrafo artístico José Nieto.

Durante estos meses, las técnicas de Naüm, con el apoyo del resto del equipo educativo, han realizado talleres en grupos de unos quince participantes, con la juventud que participa en nuestros programas. En estos talleres, la juventud ha ido identificando qué son los buenos tratos y los maltratos, situándolos en el contexto familiar, escolar, de pareja y entre iguales. Una vez realizada la primera serie de talleres, la juventud, en un proceso más creativo-expresivo, con la ayuda del fotógrafo artístico, ha ido generando imágenes simbólicas de buenos tratos para plasmar en las fotografías.

Se ha diseñado una exposición de cuarenta retratos en forma de dípticos, que cuentan veinte historias de buenos tratos, definidas por la mirada de la juventud, que se exponen de manera itinerante en varios espacios culturales y participativos de Mallorca.

También hemos experimentado cómo la mirada educativa es un buen trato en sí mismo. Hemos mirado a los y las jóvenes como personas capaces de crear, hacer, pensar, expresar, sentir, etc. Y así ha resultado. Por este motivo, hemos titulado la exposición «Ojos para volar», porque hay miradas que te ayudan a crecer y a ocupar espacios que no imaginábamos que podríamos ocupar.

Palabras clave

Juventud / Mirada educativa / Buenos tratos.

1. Introducció

Entre altres àmbits, la crisi del sistema educatiu, de la família i del mercat laboral, ha afectat especialment la joventut i les seves famílies. La impossibilitat d'emancipació real, per no poder accedir a drets bàsics com l'habitatge o la feina, fan que la joventut, en general, tengui poques expectatives de futur o, millor dit, unes expectatives realistes de futur. Aquesta població passa per no plantejar-se gaires objectius, inassolibles per altra part i, de la gran oferta que el mercat els presenta, va omplint tot el temps lliure que els que-

da, consumint oci, especialment del mercat de les noves tecnologies.

En aquest sentit, hem volgut recuperar la mirada educativa que ens ofería Anna Jolonch en el llibre *Educació i infància en risc*, i que dona el pes just a la qüestió social. El nostre posicionament es pot resumir així: «aquest és el món i l'entorn hostil on la joventut ha de créixer, no la culpabilitzem de les seves carències.»

Des del Projecte Socioeducatiu Naüm, hem optat per fugir de la ideologia del risc individualitzat, tan present

Font: elaboració pròpia.

Font: Última Hora

Font: Última Hora

en els serveis socials, i, per fer front a aquesta realitat, situam les problemàtiques que afecten el jovent, especialment el jovent en risc social, dins del context socioeconòmic actual i ens centram en les capacitats que tenen.

Entenem que, com diu Jolonch, l'educació no sols és prevenció, també ha de ser projecte (2002). Aquesta és la manera que hem trobat de donar-li sentit a l'acció educativa i d'assumir el nostre risc, com a professionals de l'educació, sense diagnòstics prefixats, oberts a la imprevisibilitat del potencial de les persones.

Per aquest motiu, el projecte que presentam vol revisar i exposar les mirades. D'una banda, la mirada que tenim el personal professional de la temàtica social vinculada amb la joventut i cap a la població en risc; la mirada que té la joventut cap al món, cap a les altres persones i cap al futur; i la mirada que té la societat mallorquina cap a aquestes persones en construcció, que no deixen de sortir en certs mitjans de comunicació sota l'estigma de la violència.

D'una altra banda, partim del presupòsit que la participació social és un factor de protecció per a qualsevol persona, i especialment per a la joventut provinent de comunitats excloses, de famílies empobrides i en desavantatge educatiu. Entenem que la participació social vincula les persones al context i a les persones del seu entorn. Augmenta la comprensió del món i enforteix la capacitat d'acció. Així mateix, segons Segado i Acebes, la participació social és un procés on es desenvolupen moltes de les habilitats socials, cognitives i emocionals de les persones (2012). I la pràctica de la participació produeix realitat social (Moreno, 2018). Per què? Perquè la participació es fa des del subjecte col·lectiu, des del nosaltres; un nosaltres interrelacionat i que comunica. Aquest projecte ha tengut la intenció de relacionar i comunicar subjectes diferents; el jovent que participa en els programes de Naüm, les tècniques i les educadores, un artista i la societat mallorquina en conjunt, per generar un discurs col·lectiu nou, arti-

culat a través de la mirada de la joventut i mitjançant un llenguatge artístic i simbòlic, sobre les relacions interpersonals que fan créixer els humans.

Un discurs fet per ser mostrat. Un aprenentatge que es vol compartir. Tornam aquí a entendre l'educació com a projecte, un projecte compartit.

Per poder elaborar aquest discurs amb el jovent, hem partit de la màxima de la teràpia centrada en solucions (TCS), que diu que «les excepcions», en aquest cas els bons tractaments, «en contra d'allò esperat, són aquelles conductes, percepcions, idees i sentiments que es contraposen a la queixa i tenen el potencial de dur a una solució si són adequadament ampliadés», segons Shazer (com s'ha citat a Beyerbach, 1999). En aquest sentit, «les excepcions» que el jovent de Naüm fa són els bons tractes que reben i donen en la seva vida quotidiana, encara que

Font: Última Hora

sigui de manera puntual. I, com considera la TCS, aquestes «excepcions» es donen des d'abans d'iniciar-se cap intervenció professional. És a dir, la joventut amb la qual treballam ja té conductes de bons tractaments i la feina de les professionals ha estat i és descobrir aquestes conductes, donar-ne

Font: elaboració pròpia.

visibilitat i ampliar-les. Aquesta ha estat la finalitat última del projecte, descobrir, ampliar i mostrar, a través del llenguatge artístic de la fotografia, les «excepcions» de bons tractaments que la joventut d'aquest barri, amb problemes socials, fa.

Aquest procés, exigeix educar la mirada del personal tècnic de joventut i serveis socials, i de la població en general, envers aquestes excepcions i conductes positives, tan poc visibles en pro de les conductes negatives i violentes atribuïdes a la joventut.

2. Context

2.1. Descripció breu del centre

El centre Naüm es va crear a Son Ximelis l'any 2000, fent activitats formatives i lúdiques, amb un grup reduït de joves, amb els quals es va connectar, gràcies a la presència de professionals socioeducatius al carrer.

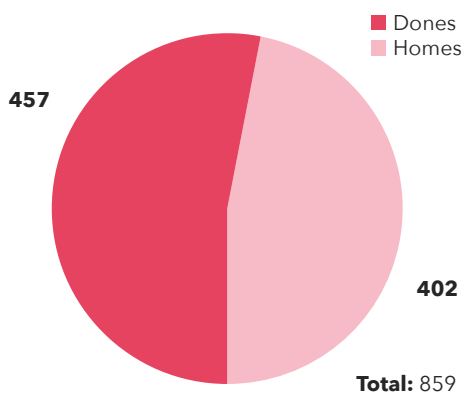
Durant aquests deu anys d'intervenció comunitària, s'ha anat establint una relació amb els infants, el jovent i les famílies de la barriada, s'han detectat moltes necessitats, carències socials i també potencialitats múltiples i la qualitat humana de les persones que hi viuen i s'han dissenyat projectes i programes nous, que intenten respondre a tots aquests reptes. Actualment, durant l'any, atenem unes vuit-centes persones, entre infants, jovent i famílies, i feim activitats pràcticament tots els dies laborables, mitjançant uns trenta projectes i actuacions. Encara construïm el camí; l'equip humà, format per gairebé vint professionals a jornada completa, de personal tècnic de l'àmbit social i educatiu, segueix

cercant solucions a totes les dificultats que se'ns presenten i ho seguirem fent, cercant aliats, formant-nos, treballant i reivindicant el que pensam que és legítim a tota persona: alimentació, higiene, educació, afecte, formació, treball, oci i, en definitiva, una vida enriquidora i saludable. Des de la perspectiva de la intervenció socioeducativa del centre Naüm, el treball comunitari, molt lligat al territori i a les seves condicions, adquireix aquí un gran protagonisme.

2.2. Descripció de les persones ateses durant el 2018

El jovent que atenem al Centre Socioeducatiu Naüm presenta com a factor de risc més important l'educatiu. Segons dades presentades a les Jornades sobre Abandonament Escolar, del passat febrer de 2018, al Parlament de les Illes Balears, Espanya, amb un 19 % d'abandonament prematur de l'educació i de la formació, és el país en pitjor situació de l'UE (10,7 % de mitjana) i Balears, amb un 26,8 %, és la comunitat amb pitjors dades. Aquestes dades afecten especialment els menors en situació de desavantatge social i les barriades més vulnerables de Palma. Cal tenir en compte que Son Ximelis, entre d'altres factors, és la quarta barriada amb més vulnerabilitat social de Palma, a causa de l'elevada instrucció insuficient de la població. Així consta a l'informe Detecció de situacions de pobresa i/o exclusió social de la població de Palma, elaborat per l'Àrea de Benestar i Drets Socials, l'abril de 2017.

La transició a la vida adulta del jovent que atenem és molt primerenca. Sense titulacions acadèmiques, sense formació i, molts cops, sense feina, aquest jovent forma una nova família. Aquest

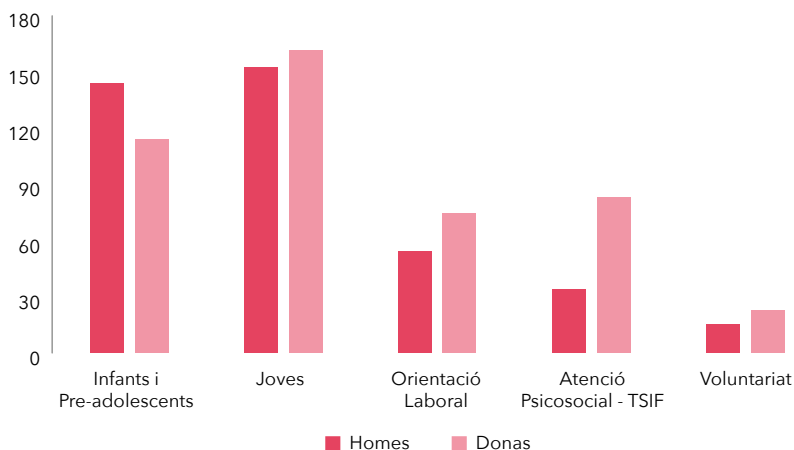
Gràfic 1. Persones Ateses.

Font: elaboració pròpia.

fet els situa en un risc elevat d'exclusió social per a ells, elles i el seus fills i filles, «...casar-se sent molt jove i tenir una maternitat primerenca, junt amb la precarietat laboral associada a l'abandonament dels estudis, és una combinació que incrementa molt el risc de pobresa

i d'exclusió social, especialment per a les dones» (Sarasa i Sales, 2009).

Pel que fa a la pobresa infantil, tan anomenada darrerament, crec que no és necessari argumentar que la socialització primària és essencial en el procés d'exclusió social. «L'origen social i les condicions de vida precàries expliquen el progrés escolar baix i, també, el fet que l'individu hagi viscut la infància amb estructures no convencionals... Entre les variables conductuals que mostren una associació negativa amb el rendiment escolar figuren la manca d'adhesió als valors i objectius de l'escola, sobretot quan aquesta desafecció comporta un grau d'inadaptació tan alt que acaba amb una expulsió del centre educatiu» (Sarasa i Sales, 2009). En aquest sentit, d'una banda, cal destacar que el 45 % de les famílies en risc, ateses a Naüm, són d'ètnia gitana i el 20 %, de procedència estrangera, una dificultat cultural

Gràfic 2. Demandes per sexe.

Font: elaboració pròpia.

afegida per a la inclusió social i educativa d'aquestes persones. D'una altra banda, les competències parentals es veuen directament afectades per les condicions materials d'existència i això consolida el cercle de la pobresa.

Tots aquests factors detectats en les vivències del jovent que atenem justifiquen el nostre posicionament de no individualitzar els problemes socials i de voler treballar amb elles i ells, per donar-los les oportunitats de créixer de la manera més prosocial i proactiva possible.

3. Participants

En el projecte han participat cent-trenta-tres joves, seixanta homes i setanta-tres dones. Les persones que han participat en el projecte s'han implicat en major o menor mesura, se-

Font: elaboració pròpia.

Font: elaboració pròpia.

gons la motivació. Així i tot, cal dir que els mitjans emprats, la fotografia i el teatre, són llenguatges molt propers als seus interessos i n'han facilitat molt la participació.

Els grups pertanyien a projectes diferents que duu a terme l'entitat en diferents contextos d'intervenció.

3.1. Grup de joves de l'Espai Jove que Naüm du a terme al Casal de Barri de Son Ximelis

Aquest ha estat el grup més inestable i amb el qual ha costat més fer els tallers, ja que l'Espai Jove és un entorn d'exigència normativa baixa i un espai de contenció de conductes de risc, fet que dificulta l'execució d'activitats que requereixen d'implicació i de constància dels participants. Es tracta

de jovent que difícilment se senten inclosos en altres contextos i que aquí troben un lloc on ser ells mateixos, acompanyats per referents adults positius, les educadores de l'espai. En aquest grup han participat catorze joves i set al·lotes, que han aportat una visió molt aclaridora de què són per a elles i ells els bons tractes.

3.2. Grup de joves que cursa el Programa de Qualificació Professional Inicial de Llanterneria del centre

Un total de vuit joves homes han participat molt activament en el projecte. Aquests al·lots provenen d'una trajectòria de fracàs i abandonament educatiu a l'educació secundària obligatòria (ESO). En moltes ocasions ens trobam que aquesta experiència els ha

Font: elaboració pròpia.

Font: elaboració pròpia.

Font: elaboració pròpia.

provocat un deteriorament important de l'autoestima i s'enfronten al repte d'aprendre amb molta inseguretat. El format i contingut del projecte n'ha facilitat molt la implicació. Ha estat un grup que ha aportat moltíssim al procés, perquè l'experiència els ha fet reflexionar sobre les injustícies que han patit i sobre els factors de protecció que els han facilitat reconduir la trajectòria.

3.3. Grup d'adolescents del Projecte Pilot de Prevenció d'Abandonament de l'ESO, que duguérem a terme a l'IES Guillem Sagrera durant el curs 2017/18

En aquest grup hi han participat cinc al·lots i una al·lota. Aquest projecte pretén que les persones

Font: elaboració pròpia.

participants, adolescents en risc d'exclusió escolar, se sentin incloses dins dels instituts de secundària on cursen l'ESO, a través de la participació en un espai que els reconeix les capacitats i els atén les necessitats. La metodologia dels tallers i el contingut engrescaren aquest jo-

Font: elaboració pròpia.

vent, un grup que va aportar molt a nivell simbòlic en la creació de les imatges de bons tractaments, centrant-se en el context escolar.

3.4. Grup de 1r d'ESO de l'IES Emili Darder, participant en el Projecte d'Habilitats per la Vida, que va dur a terme Naüm durant el curs 2017/18

Aquest grup va estar compost per tres al·lots i deu al·lotes. Va ser un grup que l'IES va prioritzar, donada la diversitat social i cultural i la necessitat d'atenció socioeducativa. Tothom va respondre molt bé a la iniciativa i va aportar un to molt intimista als retrats.

Font: elaboració pròpia.

Font: elaboració pròpia.

Font: elaboració pròpia.

3.5. Grup de mares i nadons del centre

Aquest grup està format per dones joves que han tengut descendència a una edat primerenca. És un espai on aquestes joves poden compartir les experiències vitals i treballar les qüestions que els preocupen a diferents nivells; moltes vegades ens hem cen-

trat en aspectes de criança i de gènere. També ha estat un grup molt participatiu, que ha aportat un enfocament més centrat en l'àmbit familiar, un aspecte menys identificatiu dels grups més adolescents. Hi han participat sis mares amb sis nadons.

Font: elaboració pròpia.

Font: elaboració pròpia.

3.6. Grup de dones de Naüm

És un grup que treballa des de l'apoderament de gènere. Hi participen dones de la barriada de Son Roca. Només han participat en el projecte les menors de trenta anys, dotze dones. També ha estat un grup molt ric en enfocaments, ja que totes elles estan en un procés de reflexió molt profund sobre els significats de les relacions personals. Algunes no ha volgut sortir a les imatges, encara que han estat subjectes del disseny de moltes d'elles.

3.7. Equip de futbol femení Naüm - Club Deportivo San Roque (CD San Roque)

Aquest grup actualment està format per unes vint-i-nou al·lotes, adolescents i joves. Catorze van participar en el projecte. Ha estat molt interessant treballar amb aquest grup

Font: elaboració pròpia.

Font: elaboració pròpia.

Font: elaboració pròpia.

el tema de l'apoderament i de la seguretat personal quan es conquereixen espais que ningú els havia cedit. En les imatges que han creat, es pot apreciar perfectament quins han estat els factors que han facilitat aquesta conquesta de gènere.

3.8. Grup de joves voluntaris de Naüm

Està format, majoritàriament, per menors que han estat participants dels projectes de Naüm i que, quan arriben a l'adolescència, volen assumir responsabilitats al centre, fent tasques de suport al personal tècnic i als monitors i monitores de les activitats. Fan el voluntariat en les activitats del centre de dia i en l'escola d'estiu. És un grup on es treballa molt les habilitats

Font: elaboració pròpia.

Font: elaboració pròpia.

Font: elaboració pròpia.

de relació, donat el seu rol al centre i amb altres participants de Naüm. Són joves que aprenen a desenvolupar els bons tractes com a part de les funcions educatives i a tenir cura d'altres persones. Per aquest motiu, ha estat un grup especialment creatiu i participatiu: catorze homes i vuit dones.

3.9. Grup d'adolescents i de joves del centre de dia de Naüm

Un grup format per uns vint-i-cinc adolescents, que acudeixen diàriament a les activitats del centre, ja sigui per gaudir d'un oci saludable o per treballar aspectes més personals-familiars i escolars. És un grup molt heterogeni i molt participatiu, que ha aportat molta espontaneïtat i alegria al

Font: elaboració pròpia.

projecte i a les imatges resultants, sent moltes d'elles protagonistes de les exposicions: tretze homes i dotze dones.

4. Objectius i activitats

El projecte s'ha duit a terme en sis mesos i s'ha estructurat en tres fases d'implementació: tallers de construcció, disseny d'exposició, i exposició.

4.1. Tallers de construcció

4.1.1. A nivell comunitari, ens hàviem proposat l'objectiu de fer un primer diagnòstic sobre el coneixement que té el jovent del territori sobre bons tractes i maltractaments. Per tal d'assolir-lo, l'equip tècnic de Naüm va dissenyar un taller per treballar amb el jovent dels diferents grups la identificació sobre què eren els bons tractes i els maltractaments per a elles i ells. Les persones participants, gràcies a la dinàmica del taller del teatre de les oprimides, van poder reflexionar sobre les interaccions més subtils i primerenques que poden acabar sent un maltractament, fugint de representacions més evidents, com les agressions físiques i amenaces, que ja tenen prou identificades. Un cop identificat el maltractament, es tractà de proposar alternatives de bons tractes, mitjançant dinàmiques de teatre. Així mateix, també vam representar bons tractes que elles i ells ja reben i donen, fent visible i ampliant aquestes excepcions.

4.1.2. Dins de la mateixa sèrie de tallers, a nivell de grup, ens proposàrem com a objectius elaborar amb el jovent un material de sensibilització comunitària en pro dels bons tractes, a través d'imatges fotogràfiques i artís-

tiques creades pel jovent, amb suport tècnic i assessorament artístic.

Durant aquesta segona part del treball, com a resultat de la primera part, les persones participants van arribar a unes conclusions que s'han transformat i representat a través d'imatges fotogràfiques.

En aquestes imatges, com a alternativa als maltractaments definits a la sèrie de tallers anteriors, han estat protagonistes i han representat els bons tractes que tenen identificats, ja sigui perquè ja els reben o perquè els agradaria rebre'ls. D'aquesta manera, hem partit de les excepcions que ja duen a la pràctica.

Un fotògraf artístic, José Nieto, ha donat forma a les imatges i ha guiat el jovent en el procés creatiu. Aquest procés s'ha desenvolupat en un context de relacions positives, que han resultat ser un bon tracte en si mateix, per a totes les persones participants, les tècniques i el fotògraf.

4.1.3. Els tallers també ens han servit per detectar i treballar situacions de maltractament viscudes pel jovent que hi ha participat. S'han detectat, treballat i derivat tres casos a nivell individual. En aquest sentit, aquesta feina no hagués estat possible si el jovent no hagués tengut un vincle de confiança previ amb les tècniques del projecte.

4.2. Disseny de l'exposició

L'objectiu primordial d'aquesta segona fase ha estat triar, editar i reelaborar el material fotogràfic i simbòlic (discurs i títols de les fotografies) que van crear els joves participants, per aconseguir muntar una campanya de sensibilització comunitària, a través

Font: elaboració pròpia.

de l'exposició fotogràfica i de material didàctic, que tengués una qualitat tècnica i artística adequada.

Per a aquesta tasca, hem tornat a comptar amb el suport del fotògraf José Nieto, que ha duit a terme el treball d'edició i d'assessorament artístic. En aquesta part del procés, la participació d'una part del jovent s'ha limitat a la prioritització d'imatges i a l'elaboració del contingut que ens ha servit per fer els cartells, els tríptics i els títols de cada foto.

S'han seleccionat quaranta imatges fotogràfiques, resultat d'aquesta feina, que contenen vint històries de bons tractes, fruit del treball en les dues sèries de tallers amb el jovent. Cada història va acompanyada d'una paraula o frase que

n'expressa el significat, segons el que va sorgir en el moment de la fotografia.

D'entre aquestes imatges seleccionades per l'exposició fotogràfica i d'altres, s'ha elaborat un material de trenta fotografies DIN A4, impreses en panells de cartró ploma, per emprar com a material didàctic amb menors de Naüm, en una exposició-taller anomenat «Ulls per volar, una mirada jove als bons tractes», que s'ha fet al Centre Naüm, amb uns setanta-vuit infants i joves participants.

4.3. Implementació de l'exposició fotogràfica itinerant i del taller

L'objectiu operatiu d'aquesta fase ha estat difondre comunitàriament el material fotogràfic, mitjançant una campanya de sensibilització comunitària de l'exposició fotogràfica «Ulls per volar, una mirada jove als bons tractes».

El que hem pretès, amb totes les accions que es descriuran a continuació, ha estat donar visibilitat a la jo-

ventut des d'una vessant positiva i millorar la imatge que té la població, en general, sobre el jovent, especialment el provinent de barriades estigmatitzades, com Son Roca.

Per aconseguir-ho, s'han fet exposicions del material en indrets significatius del territori i s'ha donat una dimensió més àmplia a la campanya, contactant amb espais de difusió i exposant en indrets significatius de l'illa. Així i tot, la psicòloga i la pedagoga del centre empen el material habitualment, per treballar la resolució de conflictes i la identificació i l'expressió d'emocions.

Les accions de difusió de la campanya que s'han fet han estat les següents:

4.3.1. Al Centre Socioeducatiu Naüm, del 2 al 24 de setembre de 2018, exposició interna i taller per a infants i joves participants dels programes del centre

S'han exposat al centre quaranta fotografies, disposades en vint marcs,

Font: elaboració pròpia.

amb dues fotografies DIN A3 cada marc, amb el títol «Ulls per volar, una mirada jove als bons tractes».

També s'ha fet el taller-exposició en grups d'uns quinze-vint participants. En el taller han participat el fotògraf, la psicòloga, la pedagoga del centre i el personal tècnic educador dels grups i la coordinadora responsable del projecte.

Onze joves protagonistes de les imatges han explicat la seva vivència, el sentit que ha tengut per a elles, com es varen sentir durant les sessions i, després, veient el resultat.

El nombre de participants al taller-exposició fou: setanta-vuit infants i adolescents a les activitats del centre de dia Naüm i onze joves participants en el projecte.

4.3.2. Al centre Flassaders de Palma, del 25 de setembre al 24 d'octubre de 2018

Es van exposar les quaranta fotografies, amb el títol «Ulls per volar, una mirada jove als bons tractes».

La inauguració fou el 25 de setembre, al centre Flassaders. Dues joves i una mare jove, protagonistes de les imatges, van explicar la seva vivència, el sentit que va tenir per a elles i com es van sentir durant les sessions i amb el resultat.

El nombre de participants al taller-exposició va ser d'aproximadament cent persones. L'afluència posterior no s'ha comptabilitzat.

4.3.3. Exposició a la xocolatada comunitària de Son Roca, el 21 de desembre de 2018

El dia de la xocolatada comunitària de Nadal a Son Roca es va exposar la mostra fotogràfica i totes les persones assistents van poder gaudir-la.

Font: elaboració pròpia.

Hi van participar unes cent cinquanta persones, entre infants, joves, famílies, professionals, representats d'entitats socials amb les quals treballam en xarxa, personal tècnic de diferents administracions públiques i representants polítics.

4.3.3. A la sala d'exposicions de Caixa Forum de Palma, de l'11 al 16 de febrer de 2019

Es van exposar les quaranta fotografies de l'exposició, amb el títol «Ulls per volar, una mirada jove als bons tractes».

La inauguració fou l'11 de febrer de 2019.

El nombre de participants al taller-exposició fou de trenta-set per-

sones. L'afluència posterior no s'ha comptabilitzat.

4.3.4. Exposició a la sala d'exposicions de la llibreria Rata Corner de Palma, del 21 de febrer al 15 de març de 2019

Es van exposar les quaranta fotografies de l'exposició, amb el títol «Ulls per volar, una mirada jove als bons tractes».

La inauguració fou el 21 de febrer de 2019.

El nombre de participants al taller-exposició fou de devuit persones. L'afluència posterior no s'ha comptabilitzat.

4.3.5. Exposició al claustre de Sant Domingo, durant el Festival d'Art d'Inca (INCART), del 5 d'abril al 4 de maig de 2019

Font: elaboració pròpia.

S'han exposat deu díptics, amb vint fotografies, de l'exposició «Ulls per volar, una mirada jove als bons tractes». La inauguració va ser el passat 5 d'abril, al claustre de Sant Domingo, a Inca.

Font: elaboració pròpia.

En aquest esdeveniment hi ha hagut una participació molt alta, però que no hem pogut comptabilitzar.

En totes aquestes accions de difusió s'han repartit cartells i un tríptic explicatiu del projecte, perquè els visitants en puguin entendre el sentit i els objectius.

També s'ha desenvolupat una feina de difusió a través dels mitjans de comunicació, per donar més visibilitat a la campanya, al jovent que hi ha participat i a la barriada de Son Roca, des d'una vessant positiva. Hem sortit en reportatges de premsa escrita, en diferents diaris (*El Mundo*, *Diario de Mallorca*, *Última Hora*, etc.), en programes de ràdio (COPE) i dues vegades a IB3 TV notícies.

Els objectius han estat assolits, tant per la part comunitària com per la part individual i de grup de feina amb el jovent, encara que algunes de les accions, previstes inicialment, no s'han pogut dur a terme per manca de temps.

5. Metodologia emprada

La metodologia emprada ha estat fonamental per al bon funcionament del projecte; ha estat un factor d'èxit i ens serveix com a experiència per a altres projectes que plantejam fer amb el jovent.

Les estratègies metodològiques de més interès han estat:

5.1. Contacte i relació amb el jovent del territori

A Naüm, el treball comunitari i de medi obert ens facilita molt el contacte continu amb la població jove del

territori. Des del centre ja teníem relació quotidiana prèvia amb el jovent que ha participat en el projecte. I, per tant, ja teníem vincle amb la majoria, a través del personal tècnic del centre. La relació educativa estava establerta i, en molts de casos, ja es feia un treball socioeducatiu individual-familiar i de grup amb aquest jovent.

Al centre, adolescents i joves reben un acompanyament individualitzat del personal tècnic, en funció de les necessitats. El personal referent d'aquests grups d'edat són: la coordinadora tècnica, la psicòloga, la dinamitzadora jove, l'educadora de carrer, el coordinador i la coordinadora de voluntariat, l'equip docent del PQI, la tècnica d'intervenció als IES i l'educadora i el monitor del grup de majors del centre de dia de Naüm. Totes aquestes treballadores i treballadors han participat de manera directa o indirecta en el projecte.

5.2. Treball per projectes

En aquest cas teníem el projecte-objectiu compartit, entre el jovent i l'equip de feina, de fer la campanya de sensibilització sobre bons tractes i aquest fet ha facilitat que el jovent es responsabilitzés de les accions, col·laborant en la programació i l'execució, no sols com a subjectes receptors sinó com a subjectes creadors de les situacions en les quals reflexionar i en les imatges artístiques.

5.3. Diàleg, assemblea i cercles restauratius

El diàleg ha estat l'eina per excel·lència del treball de grup. L'hem po-

gut desenvolupar gràcies a diferents rutines ja establertes en els programes. Cal destacar la metodologia dels cercles restauratius que es fonamenta, precisament, en la interrelació, la responsabilitat i la confiança mútua. Aquesta eina es pot aplicar quan la cohesió es dona dins el grup. Consisteix a establir rutines de comunicació, a través d'un cercle, on es va fent roda d'intervencions de les persones participants, sobre els temes a tractar. És molt útil per a l'expressió de sentiments i d'idees entorn d'un tema de reflexió per al grup. En el nostre cas, el tema de reflexió era sobre què són els bons tractes i què són els maltractaments per a cada una de les persones participants. És una eina que integra la diversitat del grup i fomenta l'escolta, l'empatia i la negociació. Totes les persones tenen el seu espai d'intervenció. La que condueix el cercle fa de mediadora, per arribar a acords i que tothom pugui expressar el seu parer. Ens serveix per conduir assemblees entre el jovent i és un espai on es desenvolupen habilitats comunicatives, relacionals i de resolució de conflictes.

Però metodològicament, el que ha estat més innovador per a nosaltres ha estat emprar les eines de la fotografia participativa i les estratègies i dinàmiques del teatre de les oprimides.

5.4. Teatre de les oprimides com a eina d'intervenció social

Una de les eines que ha facilitat el desenvolupament dels tallers, en major mesura, ha estat el teatre de les oprimides. En aquest sentit, i en el

nostre cas, algunes de les seves dinàmiques faciliten abordar les violències i els maltractaments, d'una forma constructiva, creativa i dialogant. És una eina que permet treballar situacions d'opressió a diferents nivells i hi destaquen el nivell personal, relacional i de grup.

La metodologia dels tallers s'ha basat en el teatre fòrum, que consisteix que el jovent representa una situació de maltractament i opressió i el públic hi participa activament, per promoure el canvi. Tot el jovent que hi ha participat, organitzats en subgrups, ha estat espectador o espectadora i actor o actriu. D'aquesta manera, les tècniques teatrals han permès dinamitzar el cos i l'expressió oral del jovent, per expressar les idees, les emocions i els desitjos produint accions. Les accions representades inicialment simbolitzaven violència directa, violència cultural, legitimació de la violència o violència estructural, com a situacions de dominació, segons la classificació de Lledó (2013). Així com cada subgrup representava aquestes situacions concretes, la resta de subgrups aturaven la història i proposaven situacions alternatives no opressores, introduint-se com a actors i actrius i canviant la història.

Aquesta tècnica ha permès que qüestionin la realitat representada i proposin canvis, introduint escenes noves de bons tractes.

En les històries representades sempre hi ha hagut una o varies figures d'opressors o opressores i figures que representaven les persones obligades a viure una situació que no volien o que estaven impedides de fer el que volien. Ens han interessat especi-

alment les situacions en què la relació no era tan evident. També aquestes situacions s'han situat i treballat en contextos concrets, com són la relació entre iguals, les relacions familiars, les relacions de parella i les relacions professorat-alumnat.

Gràcies a aquestes tècniques tot el jovent ha representat tant figures d'opressió i de violència com figures d'oprimits i, finalment, ha pogut actuar per canviar la situació d'opressió i dur-la cap a una situació de justícia. Aquesta situació, emprant els mateixos contextos que han triat al teatre (situacions entre iguals, familiars, de parella i escolars), ha derivat en «la imatge de bon tracte» per representar, mitjançant la fotografia.

5.5 Fotografia participativa

Segons Rabadan, C. i Contreras, P. (2014), aquest tipus d'art pretén donar una perspectiva d'un col·lectiu en concret, sobre com conceptuen i interpreten les expectatives i esperances per al futur. Ha estat el mitjà d'expressió del jovent que atenem i que es troba en situació de desigualtat social, ja sigui pel sol fet de ser joves, en una societat on aquesta època vital està desprestigiada, ja sigui perquè en el context on han crescut hi manquen les oportunitats necessàries per a un desenvolupament adequat. Hem centrat les expectatives de futur en el context relacional del jovent, amb l'objectiu de visibilitzar-ne la mirada, enfront de les relacions humanes, més concretament, de la seva experiència relacional. Hem fugit de les representacions que tenen les persones adultes sobre el jovent,

que els classifiquen en perfils de risc i d'exclusió, i hem rebutjat la mirada hegemònica d'una societat que tampoc els ofereix els bons tractes que necessiten.

Aquesta experiència ens ha ofert el mitjà, l'espai i les estratègies per desenvolupar les competències socioemocionals i comunicatives del jovent, en un llenguatge simple, directe i més proper a les emocions, les imatges, que el llenguatge oral o escrit, en el qual sempre costa més expressar-se.

D'una banda, ens ha permès treballar en un projecte compartit, on tothom s'ha sentit identificat amb els objectius i on la col·laboració d'equip ha estat fonamental. La part artística hagués estat impossible sense la col·laboració del fotògraf, que ens ha guiat a nosaltres i al jovent en el procés creatiu, mitjançant la tècnica pròpia de la fotografia de retrat.

D'una altra banda, ens ha permès i ens segueix permetent trametre una visió diferent del jovent, amb una identitat nova a mostrar, llunyana de la visió que els mitjans de comunicació ofereixen habitualment. Han pogut donar a conèixer què els agrada, què fan, què volen, i mostrar, així, un trosset de qui són.

Així mateix, hem pogut donar el protagonisme a aquest col·lectiu, com a agent de canvi i ens han pogut comunicar les seves capacitats, sensibilitats i desitjos.

Finalment, el resultat del treball, l'exposició itinerant, segueix sent una eina de diàleg amb el mateix jovent i les altres persones que s'han acostat a aquesta exposició sobre una realitat nova, lliure, oberta i espontània.

6. Conclusions

D'aquesta experiència en podem treure les conclusions següents:

- Partim de tota l'experiència del centre i de la vinculació prèvia amb el jovent. La primera passa per a qualsevol intervenció socio-educativa amb aquest col·lectiu és el vincle i la relació educativa.
- Hem tengut l'oportunitat de descobrir aquest jovent des d'un punt de vista constructiu. No sols el fet de mirar-los és un bon tracte en si mateix. Cal mirar-los com a éssers capaços, amb una veritat per contar i que ens interessa. Aquest és un bon tracte.
- Hem construït un discurs conjunt, on el jovent ha aportat el bessó de la qüestió, amb els seus coneixements i la creativitat. Com ja hem dit abans, educació és projecte.
- Aquest jovent no té les mateixes oportunitats que altres joves, ni els recursos materials necessaris per a un desenvolupament social correcte. Així i tot, tenen la capacitat d'estimar i de tenir cura de les altres persones. Per a ells i elles, les relacions interpersonals adquireixen una dimensió molt significativa, ja sigui amb amics i amigues, parelles, familiars, docents i referents educatius. Tothom és xarxa social i, per tant, factor de protecció. Poder gaudir de relacions sanes i caracteritzades pels bons tractes té un gran valor en aquest context. Saber-se capaç de mantenir aquest tipus de relació, els apodera. Potser no tenen accés a la darrera tecnologia, però tenen accés a bons tractes.
- Aquesta feina ha trencat estereotips patriarcal, mostrant masculinitats diferents, més afectives, i feminitats més assertives i reivindicatives. Expressant el que necessiten dels altres en situacions determinades, el jovent pren consciència de les seves necessitats i aprèn a comunicar-se de forma més oberta i assertiva.
- El ser protagonistes de l'exposició fora de la seva barriada, els ha donat una rellevància social que mai no havien tengut. Com hem dit, són joves als quals no miram o als quals miram amb rebuig i prejudicis. Aquesta vegada, ha estat possible l'excepció.
- Les eines metodològiques innovadores, com el teatre de les oprimites, la fotografia social, la TCS, els cercles restauratius, etc. faciliten el treball al personal tècnic socioeducatiu i de joventut, però l'eina més important de qualsevol professional socioeducatiu és la mirada educativa.

Referències bibliogràfiques

- Sarasa, S. i Sales, A. (2009). *Itineraris i factors d'exclusió social*. Ajuntament de Barcelona: Síndica de Greuges de Barcelona. Recuperat de <http://www.sindicadegreugesbcn.cat/pdf/monografics/itineraris.ca.pdf>.

- Yuguero, C. (2018). Aplicaciones del enfoque sistémico: intervenciones con individuos, familias y organizaciones – Applications of the systemic approach: interventions with individuals, families and organizations (Resenya del llibre *La pràctica de la teràpia sistèmica – Review of the book Practice of Systemic Therapy*). *Acción Psicológica*, 15(1), p. 121-124. Recuperat de <https://doi.org/10.5944/ap.15.1.22262>.
- Rabadán, Á. V. i Contreras, P. (2014). «La fotografía participativa en el contexto socioeducativo con adolescentes». *Comunicación y Hombre*, núm. 10, p. 143-156. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5344618>
- Beyebach, M. (1999). *Introducción a la terapia breve centrada en soluciones*. Publicat en Navarro Góngora, A. Fuertes i T. Ugidos, ed. *Intervención y Prevención en Salud Mental*. Salamanca: Amarú, 1999. Recuperat de <https://psyciencia.com/wp-content/uploads/2012/12/TERAPIA-BREVE-CENTRA-DA-EN-LAS-SOLUCIONES.pdf>.
- Segado, S. (2012). «Retos para la inclusión de los y las jóvenes: la intervención educativa». *Revista de Estudios de Juventud*, juny de 2012, núm. 97, p. 161-178. Recuperat de http://www.injuve.es/sites/default/files/revista%2097_10.pdf.
- Lledó, A. (2013). El teatro del oprimido como herramienta de intervención social. (Memòria del treball de fi de grau d'Educació Social). Palma: Universitat de les Illes Balears. Recuperat de http://dspace.uib.es/xmlui/bitstream/handle/11201/3932/Llado_Ensenat_Ana.pdf?sequence=1.
- Jolonch, A. (2002). Educació i infància en risc. Acció i reflexió en l'àmbit social. *Barcelona: Pòrtic. (Col·lecció Temes Contemporanis)*.